

Срђан Воларевић
ЈАКЕТА И КОШУЉА

Уредник
Зоран Колунџија

Срђан Воларевић

ЈАКЕТА
и
КОШУЉА

ПРОМЕТЕЈ
Нови Сад

Госпа у кршу далматинском

У селу Приклопач владали су исти они обичаји као и у свим селима Буковице и Равних Котара, без обзира на то да ли су њихови житељи били православци или римокатолици, односно *ришћани* и *кршћани*, иако су се *ришћани* поздрављали са „Помаже Бог”, а *кршћани* са „Ваљен Исус”.

За ове прве знало се да су Срби, а ови други одско-ра, по налозима изван тих крајева, говораху за себе да су Хрвати. А ове друге први су одувек звали Буњевци, а други прве *ришћани*, *ркаћи*, Срби или Влаји, а све ређе Морлаци. Први су говорили чистом ијекавицом, са мноштвом прастарих речи, а ови други неком врстом икавице у којој је преовладала ијекавица. Иако у наведеним крајевима постојаху чисто српска села са икавицом, као правило ово се најлакше дало објаснити њиховим мешовитим браковима: када би се од ришћана девојка удала међу кршћане, преко ноћи би проговорила икавицом, што је ретко бивао случај са девојкама међу кршћанима, да удајом за ришћана преузме ијекавицу.

Први су имали имена Јован, Обрад, Симеон, Гојко, Петар, Филип, Илија... а ови други, као знак старе и недавно напуштене вире, Бошко, Бранко, Вељко, Сретен, Угљеша, Светозар... а полако су почела да се одомаћују имена Мате, Анте, Јуре, Стипе, Давор, Динко... Ни међу презименима

није бивало разлика, као што је то Зелић, Шкатуле, Зврк, Гузина, Шарић...

И ришћани и кршћани причали су исте приче, поштапали се истим пословицама, певали исте песме, с тим што су их ришћани *йевали*, а кршћани *йивали* и што су на месту оне речи Србин уметали рич Хрват, па и у пословицама и причама. А и ришћани и кршћани, исто тако, имали су своје крсно име и славили га уз своје свештенике, први уз јереја, а други уз минориту, званог *врайшар* или *врайри-на* (дуго прво *а*) или *шйајуљар*, да би и једни и други то звали слава, а они старији кршћани за славу села говорили би да је фешта, што се сматрало украсом старе вире.

И једни и други градили су своје куће груписане по родбинским везама и породичним именима, без неког утврђеног реда, али обично око оне најстарије. И њихове куће су налик једне другима, салицане каменим плочама, вађеним из каве, зидане грубо притесаним каменом, скоро увек са мањом кућом, са огњиштем, која се зове ватрена кућа, понегде и ватреница, и код имућнијих њој придодатом кулом, кућом на спрат, са шувитом, где се стизало преко камених скалина и балатуре. А мање имућни градили су куће налик пударницама, најчешће прекривене шиндром, или чиме сличним, и понеком плочом.

Ђуро Шекуљица, зван Сусмакало, са својом многољудном обитељи живљахе у пространијој кући, од дида Ђуре подигнутој, салицаног крова и баџаном, али и са кулом, с тим што је његова имала и приторак и јару, као и крмећак, а све у засеоку својих презимењака. Село се развукло на обронцима једног намрешканог брда, као таласа који се одвојио од сурог Велебита, на путу према Котарима и мору, да би се Шекуљице рашириле скоро при дну тог брда које се зове Ђупина Главица. И нико није знао откад се тако и

због чега зове – а може бити да је име добило по томе што су горњим деловима брда владале огромне камене громаде, док се ниже, према Шекуљицама, између камена и крша све учесталије јављао какав растић или церић или јасенић, да би се даље и ниже разастрте куће губиле међу крошњама шуме.

Ђурин старији и једини брат, Анте, после ћаћине смрти, и не желећи да се дели сиротињско имање, а још мање да умножава сиротињу у обитељи, у заједници, како је говорио, пошто је зарадио нешто новаца у Задру, као повременни лучки радник, а учесталије на шверцу дувана, петроуља и цукра, онако усукан и преког погледа, спаковао се и отишао у Трст, и одатле према слатким обећањима Америке, и иначе лаком на обећања. Иза себе није оставио ни жену ни децу и све имање широке руке оставио је брату Ђури, а да му ни „рич ни рика”. Оно се сводило на три-четири минијатурна вртла, утегнута високим сувозидом и поврх њих сувом драчом, три омање ливаде са становима, повелику шуму у Јарчевој долини, ни хектар земље, распарчано на неколико места, из које се још увек при орању одвајао камен, неколико стабала бајама, два ораса и једну оскорушу и једну дрењину уз капију. Све то, само за себе, бејаше оперважено сувозидом, као да ће тај тако наслаган камен ту оскудну земљу спречити да некуд утекне. Уз окућницу, са четири лубуре и овце и две краве и једну мазгу, Ђуро је спадао у боље стојеће Шекуљице, што га је соколило да се поноси пред људима. Уз жену Рожу, из Родаљица, и пет синова и две кћери заиста се није говорило о оскудици у том прилично суровом крају где је најбоље успевао жир, гостопримство и веома, веома гласан говор.

Ђурино најмилије дете звало се Анка, а он ју је звао Анђелија. При крштењу фра Лујо Шпика грмео је над име-

ном Анђелија, севале су муње претњи и тешких осуда, да је Ђуро савијеног врата куму Антиши дао миг, уз обећање још једног јањца, да мора прихватити наређено име Анкица, по чему су је сви скраћено звали Анка – осим Ђуре који се није одрекао имена Анђелија.

Није да је Ђуро пркосио фра Луји, „ма за њ би и у ватру и воду” – да му је фра Лујо био као камен од кантуна куће. У тој жељи за име миљеници однекуд из њега проговарала је стара вира, чије име је и сам имао, од диде Ђуре добијено, а ако ћемо право рећи, његов дид је своју жену од драгости пред дицом ословљавао са Анђелија, али пред људима она је за све имала име Мулица, а право име јој је било Марта.

Фра Лујо и иначе бејаше неприкосновени и вољени расадник знања, повјести, културе и кршћанског ћудоређа међу Шекуљицама, а и међу свим житељима села Приклопач. Његова „рич ки звизда Даница није се дала промити”. Он ти је „у прст и око липо зна све и едног краља и бана и кнеза хрватског – кад би узео китит тај свити хрватски ђилет, човик би од милине мора сузу пустит”. Тако се говорило за његово казивање о славној хрватској повјести, да му нису ни замирили ако би у то уплео и кнеза Лазара, и Милоша и Југовиће, или Немањиће – већ и на њих гледаху као на браћу и Шубића, и Вишеслава и Томислава и Трпимира и Звонимира... да су их звали „нашима”. А када би на латинском стао казивати „Здраво Марија...” или „Молитву Господину...” или тумачити Сакраменте... или у ма којој прилици додавао какву латинску рич – у чистој, немој и простодушној скрушености Приклопчани би упијали гласове тог незнаног језика, да би уобичајено после мисе, једни другима са дивљењем казивали: „Ма чуја ли нашег вратра Лују – сидам језика пркила”.

А Анђелија, миљеница Ђурина, коју годину пошто је скинула котулу, ишла је овцама, како налажаху обитељске дужности и обавезе, по сеоском обичају. Њиховом невеликом стаду тада би се уз ромор папака и звонке овнове клепке, поред раштрканих кућа у Шекуљицама, прикључила и остала. Али морало је да се зна када Ђурине овце излазе да се слију у једно стадо: ован, вилаш, имао је велику клепку.

Једном, како се рашчуло колико се Ђуро поноси својим овном, из куће брата његовог стричевића, Ивана, изашао је ништа мањи ован и вилаш, одгајан у потаји, до повеликих рогова. И када су се овнови нашли међу овцама које су пасле, заподенули су мегдан. Удаљивши се један од другог, на поприлично људских корака, били су се затрчали и у скоку челимице сударили, да је то одзвањало до Ђупине Главице и, преко крша, оближњег села Буњишта. И тако неколико пута, све док Иванов ован није подвио реп и придружио се мирним овцама, да би за који дан завршио на ражњу, а кожа му стигла у Бенковац, на откуп.

У низу сеоско уједначено и питомо смењиваних дана знало се кад је ком домаћинству ред за чување оваца, па би тада из дворишта те куће оне одатле прве кренуле, па за њима и из осталих кућа.

А кад је Крешо, клапчић пред бруцање, ишао овцама, није се одвајао од свог млађег брата од стрица, Оливера, па су тако заједно бивали уз сеоско стадо. Од Шекуљица пут их је водио дуж два онижа сувозида, иза којих су се надносили густе ниски церићи, све до јаруге, иза које се уздизала, као каменита громада, Бурина Главица.

С друге стране ширило се повелико поље, прошарано грмљем смреке и далеко учесталије каменом у кршу које као да је ницало из ретке земље, па где је било више рода,

ту је камен имао веће размере у висину и ширину. И тако све до земље проређене каменом, а учесталијом смреком и минијатурним грмом званим букавац. Од тог места та земља је припадала селу Буњиште, насељеном ришћанима и кршћанима.

И када би се овце туда расуле над куштравим бусењем траве и по кршу каменом, уз повремено клепетање клепке око Ђуриног овна, све чупкајући свој оскудни оброк, њих двојица би се надметали у својим играма, као да се вежбају за бабуљање са врсницима, ришћанима из Буњишта.

Неретко се догађало да им се овце измешају с овцама Буњишта, па би се онда поштено побабуљали са ришћанима. А како најближе куће Шекуљица нису могле ни видети битку ни чути борбене повике у том љутом и каменом боју, ришћанима су увек прискакали у помоћ из њиховог ближег села. Тада би дебљи крај извлачили чобани кршћани. Али када су се појавили ови стричевићи, Крешо и Оливер, онда су ришћани морали да устукну, без обзира на бројчану надмоћ.

Уз пловање, робова и циљање, Крешо и Оливер имали су омиљену игру каменом и звали су је „бућање под небом” – а представљала је њихов „ижин”. Игра се сводила на бацање једног камена у вис, да би га затим гађали у лету – и ко га погоди, добија пунат. И тако ко пре скупи двадесет и један пунат, као и у бућању, он има један велики пунат. А онај ко први састави једанаест великих, он је победник.

И као при правом бућању, и ово је праћено надвикивањем и препирањем: „држ, држ, осоли, осоли, наврни, наврни, врц, врц, притеци, притеци”!

Е онда је на реду била игра циљања: на какву повећу камену громаду свако од њих двојице усправио би свој

циљ, обично мању камену плочу, па би са пристојне удаљености ранканом бабуљем гледали да оборе противничку мету, што је доносило пунат.

И једном, док је клонуло сунце тонуло тамо према Задру, и небо је уобичајено с те стране горело, као да ће савим изгорети у тами наступајуће ноћи, десило се да је при Крешином циљању и промашају иза громаде минула једна сенка. И зачуо се туп ударац бабуља, као у шупље стабло бреста када се каменом удари. Сетка се повила, као да ће пасти на земљу, одакле се била и усправила.

И уместо да се састави са земљом, изгуби се међу смрекама и каменом.

„Ајме ти је мени, проби човика”, устрептало се оте Креши.

„Ма ни ти је човик, ди си видиа човика гди плази ки шарка”, одговори му Оливер.

„Проби човика, вира и Бог”, одговори му Крешо.

„Ес ти манит, ни ти је то човик”, одсече му Оливер.

Плану крв у Креши, забубњаше му слепе очи, ватра му јурну у главу – што је у папреној љутњи, међу људима те земље, на једнаке части издељено на старе и младе, и ришћане и кршћане. И дохвати он Оливера, око паса, да ће га бацити на земљу и клекнути му на прса. Али не даде се Оливер, ништа мање вижљаст и ангир од Креше, па се њих двојица, као два јунца, стадоше носити ко ће кога на земљу бацити. Док су се тако гонали, све ногама упирући се о земљу и камен, и једном и другом спадоше шлапе са ногу, али ниједан не попушташе у свом рвачком захвату. Прштао је ситан камен под њиховим стопама, али не надвлада ниједан, од сувог носања тамо-амо ишчиле им снага и онемоћали клонуше, па седоше на земљу, зајапурени, задихани, загледани један у другога.

Гледали су се, гледали, па се стадоше смејати. А кад су устали, мрак је почео да се хвата око њих. Бабуљима расуте овце сатераше око Ђуриног овна и полако кренуше у Шекуљице.

Ону сен ни помињали више нису. Још пред Бурином Главицом од сени не остаде ништа, да се изгубила у муклом шљапкању овчијих папака, клепетању клепке на Ђурином овну и ноћи која је све прекрила, изнедривши ројеве звезда. Овце су знале свој пут, а њих двојица су их пратили, све величајући своје подвиге из последњег бабуљања са ришћанима, које је фра Лујо звао „шизматичи”.

После неколико дана дошао је ред на Ђурину кућу да поведе у поље овце засеока Шекуљице. А то је значило да ће стадо гонити Ђурина миљеница, Анка, по његовој речи Анђелија.

На њеном крштењу фра Лујо у пелене јој је ставио ружариј, онако једноставан, од модрих стаклића, са крстићем, ниже отајтстава, при венчићу од пет десетица, притом као молитву себи у прса просувши: „Госпа, милости пуна, нек је обрани од шизматичке накане”. А када је коју годину касније искочила из котуле, у њеним рукама нашао се тај дар фра Лује. И од њега нигде се није одвајала, ни при починку, ни при маренди, а још мање када би се са врсницама играла пиљака, или ишла у слатковину, за крмке, или у шпароге. Једино што ју је од ружарија на спавању једном одвојио брат Били и сакрио га под кокош на јајима.

Било је ревања и кривљења, да су одзвањале све куће у Шекуљица, све док Билог маји Рожи није разоткрио старији брат му Марио – е онда је из Ђуриних руку матрак радио по леђима и Билог и Мариа, а Анђелија је поново процветала као јутарњи каћун.

Подучена фра Лујом она је већ тада владала ружариом, с тим што је „Здраво Марија” научила на латинском, „Ave Maria, gracia plena...” а како су јој га вратили, да је намах наглас узела да казује поздрав Госпи, милости пуној, што је уобичајено самој себи казивала.

И Били и Марио су стисли зубе и отрпели матрак, али су јој мрким погледом припретили да ће она још тек видети шта је чека.

Као да им мисли чита, Ђуро им је сунуо у лице:

„Такне ли је ко од вас, тисна ће му бит Буковица!”

Ако ћемо поштено још понешто рећи о Ђурином поносу, његовој миљеници Анђелији, осим што је она дошла на свет после пет мушких, уз његову велику радост, пред целим селом прсио се како његова Анђелија „чата ружаријки права, да би и вратра посрамила”.

А када би ишла овцама, њено омиљено друштво био је ружарио. Оно јесте да ју је мате Рожа научила да плете калце, али игле и пређа увек су остајали у зобници, уз мрву крува и сира, умотано у били вацол. Тако се десило и када је који дан после Креше и Омера она повела овце у поље, више Ђупине Главице.

Како су се овце расуле по оскудној земљи и ован се тек понекад огласио, она се сместила на један камен, одложивши уз себе зобницу. У њеним рукама блистао се ружарио. Њено детиње срце је у својој чистоти и непосредности поигравало уз њене речи молитве које су с једнаком чистотом и непосредношћу трепериле у тихој најави скорог сутона.

И само би понекад подигла поглед да осмотри где су јој овце. Тада би видела како се питомо померају од бусена до бусена штркљасте и оскудне траве, а међу њима скакућу јагањци, бели и нежни као бели облаци на небу, да и они

чупну травку, и да би се понеки завукао под своју овцу, до вимена, и на брзу руку мало се и ту нахранио. Онда би узела да овцама надева имена Мрка, Била, Јара, Гара... и да их тихо дозива, док би и даље предане свом послу остајале неме пред својим тек добијеним именима.

Потом би се вратила свом ружариу и необичном ревношћу наставила од места где се малочас зауставила, ношена топлим похвалама фра Лује.

Сумрак се полако увлачио међу ретке ониже смреке, све плазећи према камену поља, међу овце, када је Анђелија придигла поглед према свом стаду. И у том часу иза повећег камена издвојила се једна прилика, сва у белом, да ју је то напросто засенило.

Прекрстила се на свој кршћански начин и наглас стала да казује Здраво, Маријо...

У то прилика замаче, изгуби се међу смрекама, као лељујави дим, као дах у леденим зимским јутрима, а она сва претрну од слатке језе која јој се спусти низ леђа. Усправи се, погледом тражећи ту прилику, али свуда око ње полако се спуштала топла ноћ. Ту и тамо с неба искакале су звезде, да би се убрзо рашириле у јатима, густо, крупне и ситне, да надсводе сваки наум и свако дело, па и Анђелију која окупи стадо и крену кући.

У сутрашњем дану узвитлано и са заносом рашчуло се по селу да се Ђуриној Анки при овцама показала Госпа, а да се фра Лујо спрема у Задар, да надбискупу то пријави. И цело село, и старо и младо, у устрепталом и радосном жагору, као за велики благодан, свечано се слило и окупило пред храмом посвећеном Великој Госпи, да испрате свог фра Лују.

Тако састављенима овим гласом, на лицима сељана огледала се озбиљност, важност, мир и некаква чудесна

озареност. Ту, пред храмом, разговори, ако су се и чули, пред узвишеношћу ове свете вести, с дубоким поштовањем и преданошћу, једва да су се и зачињали, тихо, пригушено, са страхом и бојажношћу, да не наруше тако свет и величанствен час. Овај кршћански народ склон причи о свему што види и чује, сада је у свечаном миру стајао. Нем. Почасно укипљен.

Ускоро су из Бенковца стигле и каруце, узбуђење је било на врхунцу. Њихов жупник, фра Лујо, требало је да крене у свет и изнесе глас о томе како је Госпа милошћу својом обасула њихово убого и од свих путева склоњено село Приклопач и показала им се, мада се оно угнездило у суром камењару, под немилем планином Велебит, далеко од тог истог света.

Ускоро се фра Лујо појави, а поред њега сав важан, под токама, плавом доламом, утегнут пашњачом, са кубурама, у беневрецима и опанцима, у ношњи својих прадидова, ришћана, као на каквој паради, зрачећи поносом – Ђуро. И како су ишли према каруцама, из окупљеног народа у сусрет им кренуше Шимун Руделић и Гавро Билић, тако што је Шимун гонио Гавру испред себе, све испруженим прстима подбадајући га под ребра.

Шимун је у селу, као добар и вредан домаћин, важио за честитог и поштеног, и неретко су му се људи обраћали за савете око стоке, деобе имања у обитељи, зарад свађе око земље или пута, или шуме и сувозида... Његова реч ако није имала жупникову тежину, она се са једнаком пажњом саслушавала и уважавала.

Шимуна су красиле велике шаке, ништа мања стопала, широк врат и плећа, а од ситног Гавре, виши за две главе, заиста је деловао као његов гонитељ. И како притера Гавру до фра Лује, овај застаде. Окупљени свет се усталаса, тихо

зажагори – јер није се дешавало да ма ко из села, у ма каквој прилици, нешто слично учини. А особито сада, када је кренуо у Задар са тако великим и светим гласом о Госпи.

Пригнут фра Луји Шимун је нешто говорио, а измакнут Ђуро гледао је као у чуду, док је оборене главе Гавро покуњено стајао уз њих, са видном модрицом у чворуги на челу. Онда се фра Лујо нагло измаче и громким гласом, да су му очи севале, а грло му подрхтавало, да га Приклопач никад није таквог видео, све грмећи истресе пред сељане:

„Овај наричени Гавро, црњи од гаврана, ки црна овца, има за село исповјест – а да л’ му триба дат сакрамент погоре и помирења, нек буде у вашим рукама!”

У насталој тишини једино што је Шимун прстима подбадао Гавру да иступи пред сељане, што овај невољно и отежалог корака учини.

„Ма људи моји, нисам ја тија, мука ме нагнала, ки што би сваког од нас. Зар је трибало питат, ки да нисмо и раније пешкали јањце од Буњишта. Ајд нек каже ко није од свију нас? Како они нами, тако и ми њима. Тако и ја. Сам ме црни враг гунио до јаре Јове Траживука, на крај Буњишта. И липо ти он мене дочека пушчетином, те сам главу едва спасиа. А ди ћу кући празни руку. И шта ћу ку’ ћу, ја ти закалам до наши’ оваца – све држим у шацци Ђурина мала је код оваца, а оно тамо онај ангир Крешо. И док шпијам како ћу пешкати јањца, свати ти он мене бабуљем, нисрићна ми мајка. Горе прођо но код Јове у Буњишту. Ал’ брука и срам остају. Еее, а кад дође ред на Ђурину малу да иде овцама, наоружа се ја ланцуном, не би л’ опра срам са себе. И дође ми под руку црни јањац ки биљег муке моје, ал’ са билим знаком на челу – ки да ми и одран вели тукчино една, зар у своји’ пешкаш. А ја за дишпет њему и ричи њевој узе и рашири то да се суши

и кара ме и опомиње. Ал' не лези враже уђе ми у кућу Шимун и шта ћу даље и рич на зуб ставити...”, и муклим муком заћута, оборене главе.

Ту га поново подбоде Шимун и он једва изусти:

„То јање је Бранка Шекуљице, стричевића Ђуриног... еее оће ли данашњи дан утрнути ки што је свануо...”

Оборене главе на прса, укипљен, онемео, издвојен стајао је Гавро.

Каруце су се празне вратиле у Бенковац, а људи су се разишли покуњени, хитро, као под облаком који је почео да бљује лед – крупу.

Јакета и кошуља

Онај из Ефеса знао је, а како се то онда не би с пуним својим духом испољавало и у Буковици, да је рат најживахнији у доба мира.

Ни три године се нису скрашено саставиле откако је рат протутњао кроз Буковицу, како су се житељи тог подвелебитског краја, са спокојем, после сеоских послова, састајали над букарком, пулом, зељем и манистром, са бижима. Велика, моћна, света Русија је прегазила Берлин, додуше под црвеним барјаком али „Хитлер је оча к врагу на завјетовање”, а Стаљин и Тито су сједили за истим столом, уз вино и ракију, у славу њихове велике победе. И читав свијет је њихов.

Рат се преселио у причу, Хрвати више нису клале Србе, а четници, поражени до ногу, преселили су се на Запад, али и у вечност.

И ко не би с радошћу узимао мотику, бадиљ и ћускију и мацу. Па су се копачи надметали „ко ће свој ред куруза прије окопати”, или ред винограда, или „ред кумпјера” – што, додуше, од реда до реда, по величини њиве или винограда, и није захтевало већи напор. Буковица, оскудна у земљи, издашна у камену, а најиздашнија у безазленом ачењу међу људима, у то време бивала је налик рају. И без рата с присутном оскудицом и немаштином људи су се из-

ругивали свом рају, у песмама и шалама: „Од прешке не боли глава, ал’ се зуби крше ка трава”; „Далмацијо, земљо магараци, нико ништа у теби не заради”; „Нема пуце нема леба, осим воде шта нам више треба”...

Некако су се и деца чешће рађала, да је мало која обитељ бивала допуњена са мање од четири новопридошле душе. У тих неколико слатких годинаца неко је приметио да су се и овце близиле, чак и „дви краве у Кожловцу”, а козе нико није помињао, јер их је *оно* забранило.

Та малецна реч, са дна грла ушушкана у згрчене усне и на шкргут спремне зубе, толико сведена да се једва и приметити дала, када би се изговорила зазвонила би као звона на Светом Јовану Претечи, из Бенковца, не би ли обуздала надолазећу групу. Тих благословених дана и година најчешће се та усуд реч могла чути „каде би га *оно* дигло на војску”, тек да се онај из Ефеса озваничи, али из своје заветне капелице огласи и онај горостас са Ловћена. И сви би се с тиме измирили као нокат са заноктицом, док се нокат не среже.

А онда је пукао глас кроз село Ђеврске да ће *оно* почети да узима људе. Простодушно и незазорно прихвативши тај глас људи су у своје душе уселили зебњу и чекали, а да ни сами не знају шта. Онда су кренуле да се распредају разне приче, од букаре до букаре, за столом, над трешетом и тријумфом, а и у бистрењу политике, над Зоном А и Зоном Бе. И увек се то сводило на нагађање „да неће узети” ово, или оно, или оног, или овог – као што бива када се човек о уштапу, надомак гробља, очи у очи нађе са каквом несавадивом силом, с оне стране сувозида. Међутим, ни то није дуго потрајало, јер се ништа од очекиваног није десило, па су се поново сеоски послови у Ђеврскама вратили свом неузнемираваном току.

А када је у Ђеврске стигао глас о томе како је *оно* у Вариводама покупило сву мушку чељад од Берића, Мијалица и Ћосића и саставило у школи, у Братишковцима, на пропитивању и потписивању за дату ријеч, од поменутог мира ништа није остало. Додуше, како се тај глас у Ђеврскама ширио од Горњих Лежајића до Горњег Поља и Крњеува, у ширеним причама овим обитељима била су придодате и Добријевићи, Јелаче, Јерковићи, Гајице и Покрајци, да се чинило како су све Вариводе доведене пред зид истине која је у рукама *оној*.

О ономе шта се дешавало после пропитивања и „море бити” потписивања, нико ни реч није казивао.

И нико није морао да каже, знало се после Варивода на реду су Ђеврске, са свим својим засеоцима. Само је било питање одакле ће *оно* почети. И нимало олакшања од немиле стрепње ником није долазило, јер се све то, о чуда великог, уз питомо и кротко људикање одвијало без оружја у рукама, без пуцњаве, погибије, јуначења, без јуриша и узмака, без икакве борбе – у мучној, глувој и застрашујућој ћутњи. Чак и када се раширио глас о томе да је све то зарад некакве Резолуције ИБе, грч немилости није давао мира житељима села Ђеврске.

Онда је посред Ђеврсака, испред лепог храма, са једноставним звоником на преслицу, посвећеног Светом Пророку Илији, налик гromу из ведре неба грунуло питање које је гушило и саплитало житеље Варивода, из руку *оној*. Међу житељима Ђеврсака, изговорио га је, са страхом и шапатом, Ђуро Ракић, из Варивода, на сахрани свог кумашина, Милоша Опачића. Ако занемаримо ужас и страхоту питања које је тада доносило сваком православном Србину у Далмацији, оно се сводило на пусте папирне речи:

„Еси л’ за Стаљина ил’ Тита?”